

**Η ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΜΟΡΦΕΣ ΒΙΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ
ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

**Έρευνα που έγινε για τη
Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας
στην Οικογένεια
από:**

**Γραφείο Οικονομικών &
Στατιστικών Μελετών
ECONOMARKET LTD**

και

**FREDERICK
Institute of Technology**

Σεπτέμβριος 2004

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη παγκύπρια προσπάθεια διερεύνησης των αιτίων, της έκτασης, των μορφών και των επιπτώσεων της βίας που ασκείται ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια.

Η έκταση οι μορφές, η συχνότητα και οι επιπτώσεις της βίας ενάντια στα παιδιά δεν μπορούν να εκτιμηθούν από τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, δεδομένου ότι στις διάφορες υπηρεσίες φτάνουν μόνο οι καταγγελλθείσες περιπτώσεις και επιπλέον δεν υπάρχει κεντρικός συντονιστικός φορέας για την καταγραφή και αξιολόγηση των περιστατικών.

Με τη χρήση ερωτηματολογίου που διαμορφώθηκε ειδικά και δοκιμάστηκε πιλοτικά, διερευνήθηκαν οι αντιλήψεις 913 παιδιών (Παγκύπριο δείγμα μαθητών ηλικίας 12-18 ετών) γύρω από το θέμα της βίας στην οικογένεια. Διερευνήθηκαν, επίσης, η έκταση, οι μορφές, η συχνότητα και οι επιπτώσεις της βίας που ασκείται ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια.

Τα παιδιά του δείγματος φαίνονται να αποδέχονται σε μεγάλο βαθμό τη χρήση βίας, κυρίως της ψυχολογικής και κατά δεύτερο λόγο της σωματικής, εκλαμβάνοντάς τη συχνά ως μια φυσιολογική συμπεριφορά, σε αντίθεση με τη σεξουαλική βία η οποία δεν είναι αποδεκτή. Παρ' όλα αυτά, δεδομένου ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς τον τρόπο αντίληψης και κατανόησης του προβλήματος της βίας από τα παιδιά του δείγματος, περαιτέρω και πιο εξειδικευμένη διερεύνηση του θέματος δυνατόν να δώσει πιο αντιπροσωπευτικά στοιχεία για την έκταση, τις μορφές και τη συχνότητα της βίας ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια.

Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι τουλάχιστον το 20% των παιδιών του δείγματος, στην πλειονότητά τους αγόρια που ζουν σε πόλη, δήλωσε ότι έχει υποστεί κάποιας μορφής σωματική κακοποίηση και το 10% (ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών) δήλωσε ότι έχει υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης. Τα κορίτσια φαίνονται να κινδυνεύουν περισσότερο από τις σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης σε σχέση με τα αγόρια. Παρατηρούνται επίσης αυξημένα ποσοστά χρήσης αλκοόλ και άλλων ουσιών ανάμεσα σε παιδιά που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση ή που είναι μάρτυρες σκηνών βίας ανάμεσα στους γονείς τους. Υπάρχει σαφής ένδειξη ότι όλες οι μορφές παιδικής παραμέλησης υπάρχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά στις οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα.

Γενικά, φαίνεται ότι η έκταση, οι μορφές, η συχνότητα και οι επιπτώσεις της βίας ενάντια στα παιδιά στην Κυπριακή οικογένεια, που δε διαφέρουν κατά πολύ από παρόμοια ευρήματα διεθνών ερευνών, θα πρέπει να ανησυχίσουν και να προβληματίσουν τόσο τις αρμόδιες υπηρεσίες όσο και το κοινό. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας αναμένεται ότι θα συμβάλουν στην λήψη μέτρων για περιορισμό ή και απόλειψη του σοβαρού αυτού κοινωνικού προβλήματος και των επιπτώσεών του στα θύματα, στους θύτες και κατ' επέκταση στις οικογένειες και στις κοινότητές τους.

Η έρευνα ολοκληρώνεται παρέχοντας εισηγήσεις που αφορούν την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου της βίας ενάντια στα παιδιά.

Η έρευνα αυτή παρέχει την πρώτη ευκαιρία για σύγκριση της έκτασης και των μορφών βίας ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια με ερευνητικά δεδομένα άλλων χωρών. Τέτοιες συγκρίσεις πρέπει να γίνονται βέβαια με μεγάλη προσοχή, δεδομένων των διαφορών στην κουλτούρα, στους ορισμούς, στη μεθοδολογία συλλογής πληροφοριών, και στις αντιλήψεις που αφορούν στην κατανόηση της παιδικής κακοποίησης και παραμέλησης.

Αντιλήψεις των Παιδιών για θέματα Σωματικής και Συναισθηματικής, Σεξουαλικής Βίας και Παραμέλησης

Είναι φανερό ότι **το τι εκλαμβάνουν τα παιδιά ως βία που ασκείται εναντίον τους εξαρτάται άμεσα και προσδιορίζεται από το τι αντιλαμβάνονται ως βία αλλά και τι αποδέχονται ως φυσιολογική συμπεριφορά.** Οι αντιλήψεις των παιδιών της παρούσας έρευνας έχουν πολλές ομοιότητες με αυτές παρόμοιων ερευνών τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό.

Αντιλήψεις των Παιδιών για τη Σωματική Βία

Τα ευρήματα δείχνουν το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος να θεωρεί το **κόψιμο με μαχαίρι** (83,1%), τη **γροθιά /κλωτσιά** (79,3%) το **κάψιμο με ζεστό νερό** (78,7%) και το **κάψιμο με τσιγάρο** (78,3%), ως τις **σοβαρότερες μορφές σωματικής βίας** (πολύ έως πάρα πολύ ενοχλητικές). Ακολουθούν ο **τραυματισμός** (74,5%) το **χτύπημα στο σώμα ή στο πρόσωπο** (68,8%) και το **ρίξιμο αντικειμένων** (63,3%). Το **χαστούκι** (39,6%) και το **τράβηγμα μαλλιών** (28,9%), ενώ το **σπρώξιμο** (5,8) και το **τσιμπήματα** (6%) θεωρούνται ως οι **λιγότερο ενοχλητικές μορφές σωματικής βίας** (καθόλου έως ελάχιστα ενοχλητικές). Είναι ενδιαφέρον να τονιστεί εδώ ότι τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, όσον αφορά τις αντιλήψεις του δείγματος, συμφωνούν σε πολύ μεγάλο βαθμό με τα ευρήματα δύο ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στην Κύπρο με δύο διαφορετικά δείγματα και αφορούν τις αντιλήψεις των Κυπρίων σε θέματα βίας στην οικογένεια (βλέπε Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2000 και Apostolidou et al., 2003).

Αντιλήψεις των Παιδιών για την Ψυχολογική Βία

Ως οι **σοβαρότερες μορφές ψυχολογικής βίας** θεωρούνται από τα παιδιά η **απειλή για εγκατάλειψη ή θάνατο ή χτύπημα** (75%) και ο **εκφοβισμός κατά της ζωής** (70,3%), με το δείγμα να δηλώνει ότι ενοχλείται από αυτές πολύ έως πάρα πολύ. Ακολουθεί η **απαγόρευση επαφής με φίλους** (65,2%) και η **απομόνωση σε κλειστό χώρο** (63%). Ευρήματα πρόσφατης έρευνας στην Κύπρο, ανάμεσα σε 500 μαθητές γυμνασίου, ηλικίας 11-15 χρονών, (Apostolidou et al., 2003), σε σχέση με τις αντιλήψεις των παιδιών δείχνουν

ότι η απαγόρευση επαφής με φίλους θεωρείται ως βία από το 86% του συνόλου του δείγματος. Η απομόνωση εκλαμβάνεται ως ψυχολογική βία από το 99% των παιδιών που προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, και το 80% των παιδιών που προέρχονται από τα ψηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Το εύρημα αυτό ίσως να σημαίνει ότι η απομόνωση είναι μια πιο αποδεκτή μορφή τιμωρίας από γονείς και παιδιά των πιο ψηλών κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων και πιθανό να μην θεωρείται ως μορφή βίας. Διάφοροι ερευνητές (Hart et al., 1987, και Garbarino, Guttman and Seely, 1986) θεωρούν την απομόνωση ως μια από τις οκτώ συμπεριφορές των γονιών οι οποίες εντάσσονται στην ψυχολογική βία.

Ως η λιγότερο ενοχλητική μορφή ψυχολογικής βίας παρουσιάζεται ο εκφοβισμός με φωνές (18,6%). Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι, όσον αφορά στη ψυχολογική βία, όπως άλλωστε και στη σωματική, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας έχουν πολλές ομοιότητες με τα ευρήματα των δύο ερευνών που προαναφέρθηκαν.

Αξίζει επίσης να τονιστεί εδώ ότι **μόνο το 52% του δείγματος των παιδιών φαίνεται να ενοχλείται πολύ έως πάρα πολύ από κακοποίηση του κατοικίδιου του ζώου**. Οι Giardino and Giardino, (2002), αναφέρουν ότι ένα παιδί που αποτυγχάνει να φροντίσει και να προστατεύσει το κατοικίδιο ζώο του είναι ίσως κακοποιημένο το ίδιο.

Αντιλήψεις των Παιδιών για τη Σεξουαλική Βία

Όλες οι πράξεις σεξουαλικής βίας που αναφέρονται στο ερωτηματολόγιο θεωρούνται από την πλειονότητα του δείγματος (81%) ως συμπεριφορές που ενοχλούν πολύ έως πάρα πολύ. Οι πράξεις που ενοχλούν λιγότερο είναι η περιγραφή σεξουαλικών σκηνών (66%) και η επίδειξη πορνογραφικού υλικού (69,9%). **Ως σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής βίας δηλώνονται ο εξαναγκασμός από ενήλικα να αγγίξει τα γεννητικά του όργανα (89,8%), ο εξαναγκασμός να ποζάρει γυμνός /γυμνή (88,9%) και ο εξαναγκασμός να γδυθεί μπροστά σε ενήλικα (88,4%).** Παραδόξως, **ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή, που είναι στην πραγματικότητα βιασμός, φαίνεται να ενοχλεί πολύ έως πάρα πολύ μόνο το 87% του δείγματος.** Το εύρημα αυτό θα πρέπει να μας προβληματίσει, ειδικά δεδομένου ότι και σε προηγούμενη έρευνα (Apostolidou et al., 2003) παρουσιάζονται ακόμη πιο ψηλά επίπεδα ανοχής στον τομέα αυτό.

Οι αντιλήψεις των παιδιών του δείγματος για συγκεκριμένες πράξεις σωματικής, ψυχολογικής και σεξουαλικής βίας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Φαίνεται, εντούτοις, ότι το πολύ ψηλό ποσοστό των μαθητών που δεν θεωρεί ότι συμπεριφορές όπως το τσίμπημα, το σπρώξιμο, το τράνταγμα και το τράβηγμα του αφτιού αποτελούν βία (στην πραγματικότητα δηλώνουν ότι αυτές οι πράξεις τους ενοχλούν ελάχιστα), το σχετικά ψηλό ποσοστό που αποδέχεται τον εκφοβισμό με φωνές, καθώς και το ποσοστό που αποδέχεται τις διάφορες μορφές σεξουαλικής βίας, αντιπροσωπεύει τις αντιλήψεις του γενικού κυπριακού πληθυσμού, δεδομένου ότι τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν, σε γενικές γραμμές, με τα ευρήματα των δύο ερευνών που προαναφέρθηκαν (Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2000 και Apostolidou et al., 2003).

Τα πιο πάνω ευρήματα μπορούν να εξηγηθούν και με την υπόθεση ότι η πατριαρχική αντιμετώπιση των παιδιών στην κυπριακή οικογένεια θέλει τα παιδιά κτήμα των γονιών τους οπότε και η παραβίαση του σώματός τους θεωρείται, σε μεγάλο βαθμό, αποδεκτή ακόμη και από τα ίδια τα παιδιά, που συχνά την εκλαμβάνουν ως μια φυσιολογική συμπεριφορά. Δεν είναι τυχαία, άλλωστε, και η αντίληψη του 62% μαθητών γυμνασίου οι οποίοι δηλώνουν ότι 'Το ξύλο κάπου-κάπου κάνει καλό' (βλέπε Apostolidou et al., 2003), καθώς και με το εύρημα της έρευνας της Συμβουλευτικής Επιτροπής (ibid., 2000), που παρουσιάζει το 25% δείγματος ενηλίκων Κυπρίων να πιστεύουν ότι 'ο άντρας πρέπει να δείχνει την εξουσία του μέσα στο σπίτι'.

Πώς τα Παιδιά αξιολογούν τις Σχέσεις τους με τους Γονείς τους

Όπως φαίνεται από τα βιογραφικά στοιχεία του δείγματος οι ηλικίες των παιδιών κυμαίνονται από 12 - 18, με το μεγαλύτερο ποσοστό να καλύπτει τις ηλικίες 14 -18. Οι ηλικίες αυτές (εφηβεία) χαρακτηρίζονται από 'αντιδραστικές' συμπεριφορές (Straus, Gelles and Steinmetz, 1980; Fontana, 1988) οι οποίες δυσκολεύουν τις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς τους και συχνά τα καθιστούν πιο επιρρεπή στην κακοποίηση (Cawson et al., 2000; Cawson, 2002). Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι **μόνο ένα μικρό ποσοστό του δείγματος (4,5%), ανέφερε ότι δεν διατηρεί καλές σχέσεις με κανένα άτομο της οικογένειας**, ενώ το **88,3% ανέφερε ότι διατηρεί καλές σχέσεις με όλα τα μέλη της οικογένειας** και το υπόλοιπο 7,2% ανέφερε ότι διατηρεί καλές σχέσεις με κάποιο μέλος της οικογένειας. Οι Creighton and Russell, (1995) επισημαίνουν ότι, όπου οι σχέσεις γονιών παιδιών δεν είναι πολύ καλές, υπάρχουν πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες σωματικής κακοποίησης των παιδιών.

Η μεγάλη πλειονότητα των παιδιών ανέφερε ότι οι γονείς αντιμετωπίζουν με κατανόηση και συζήτηση κάποια ανυπακοή/αταξία τους. Η μητέρα/μητριά δείχνουν περισσότερη κατανόηση (77, 3%) σε σύγκριση με τον πατέρα/πατριό (72, 2%). Το εύρημα αυτό συνάδει και με τα ευρήματα της παγκύπριας έρευνας για τις αντιλήψεις των Κυπρίων για τη βία στην οικογένεια (Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και την Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, 2000) που τοποθετούν τον άντρα σε θέση εξουσίας μέσα στην οικογένειά του, παρέχοντάς του ταυτόχρονα το δικαίωμα να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε ανυπακοή ή αταξία των παιδιών με τη χρήση σωματικής βίας και όχι κατ' ανάγκη με συζήτηση και κατανόηση. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν την υπόθεση ότι **ο πατέρας/πατριός αντιδρά σε ανυπακοή ή αταξία του παιδιού με περισσότερη χρήση σωματικής βίας (13,1%) σε σύγκριση με τη μητέρα/μητριά (9%).**

Έρευνες στο εξωτερικό (Creighton and Russell, 1995, Ghate and Daniels, 1997 and Cawson, 2002) δείχνουν ότι σε οικογένειες στις οποίες η ανυπακοή/αταξία των παιδιών αντιμετωπίζεται ως σκόπιμη και κακόβουλη πράξη, συνήθως τιμωρείται και μάλιστα χρησιμοποιείται συχνά και η σωματική βία για 'διορθωτικούς σκοπούς'. Αντίθετα, οι πιθανότητες να χρησιμοποιηθεί οποιαδήποτε μορφή βίας είναι πολύ μειωμένες όταν τυχόν ανυπακοή/αταξία του παιδιού αντιμετωπίζεται με συζήτηση και κατανόηση.

Έκταση και Μορφές Βίας που Ασκείται ενάντια στα Παιδιά στην Κυπριακή Οικογένεια

Ποια είναι η έκταση;

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας θα πρέπει να εξεταστούν λαμβανομένων υπόψη των αντιλήψεων του δείγματος γύρω από το τι αποτελεί βία. Οι αντιλήψεις των παιδιών του παρόντος δείγματος, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, μοιάζουν, σε μεγάλο βαθμό, με τα ευρήματα της έρευνας της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια, (2000), όπου το 15% του δείγματος πιστεύει ότι πράξεις όπως το σπρώξιμο, το τράνταγμα, το τσίμπημα, το τράβηγμα αφτιού και το χαστούκι δεν αποτελούν βία, ενώ, το 1% πιστεύει ότι ακόμα και η κλοτσιά δεν αποτελεί βία.

Ως εκ τούτου, το εύρημα που παρουσιάζει το 20% του δείγματος να δηλώνει ότι έχει υποστεί σωματική βία από μέλος της οικογένειάς του, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντιπροσωπευτικό της έκτασης της σωματικής βίας που υφίστανται τα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια, δεδομένου ότι, όπως αναφέρεται και από διάφορους ερευνητές (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991, Cawson, 2002), η έκταση της βίας καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το τι εκλαμβάνεται ως βία (τον ορισμό του προβλήματος) και το βαθμό ευαισθητοποίησης επαγγελματιών και κοινού. Ενδεικτικό του βαθμού αποδοχής κάποιων μορφών βίας από τον γενικό πληθυσμό, αλλά και των αντιλήψεων των Κυπρίων, είναι και το γεγονός ότι στην έρευνα της Συμβουλευτικής Επιτροπής (2000) το 20% του δείγματος δήλωσε ότι οι γονείς που κτυπούν τα παιδιά τους το κάνουν για το καλό τους (και ως εκ τούτου, το να κτυπάς το παιδί σου δεν θεωρείται πράξη βίας), κάτι που ενισχύει και την υπόθεση ότι τα ποσοστά σωματικής κακοποίησης που παρατηρούνται στην παρούσα έρευνα δεν είναι τα πραγματικά ποσοστά. Με το ίδιο σκεπτικό, τόσο η ψυχολογική όσο και η σεξουαλική βία που έχει δηλωθεί από τα παιδιά (και αναφέρεται πιο κάτω), δεν αντιπροσωπεύει την πραγματική έκταση βίας ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια. Ερευνητές (Brown and Hamilton, 1997) αναφέρουν ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο 5-15% των νεαρών ατόμων δηλώνουν ότι έχει ασκηθεί πάνω τους σωματική βία κατά την παιδική τους ηλικία, η έκταση της κακοποίησης όμως, σύμφωνα με τους ίδιους, είναι πολύ μεγαλύτερη γιατί μόνο η κορυφή του παγόβουνου γίνεται συνήθως γνωστή.

Μορφές Βίας - Σωματική Βία

Τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι το χαστούκι ήταν η πράξη βίας η οποία αναφέρθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό (14,3% του δείγματος). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι όσον αφορά τις προσωπικές αντιλήψεις των παιδιών για τη σωματική βία, μόνο ένα ποσοστό της τάξης του 40% φαίνεται να ενοχλείται πολύ έως πάρα πολύ από το χαστούκι, του οποίου ο Μ.Ο βαθμολογίας 4,7 μόλις υπερβαίνει το θεωρητικό Μ.Ο 4. Θα μπορούσε, λοιπόν, κανείς να υποθέσει ότι το 14% δεν είναι το πραγματικό ποσοστό που έχει δεχτεί χαστούκι, απλώς ίσως να μην έχει εκληφθεί από όλους ως βία. Ακολουθούν το χτύπημα στο σώμα (8,9%) το τράβηγμα του αφτιού, (7,2%) το

τράβηγμα των μαλλιών (7,1%) και το χτύπημα στο πρόσωπο (7%). Σοβαρότερες πράξεις βίας, όπως το **κόψιμο με μαχαίρι, το κάψιμο με ζεστό νερό και κάψιμο με τσιγάρο, παρουσιάζουν πολύ μικρά ποσοστά** συχνοτήτων (0,7%, 0,5% και 0,5% αντίστοιχα ή περίπου το 1,7% του συνόλου των όσων απάντησαν). Πέρα από το ερώτημα που τέθηκε στα παιδιά για τις πράξεις βίας εναντίον τους από μέλος της οικογένειάς τους, στο ερώτημα πώς αντιδρούν οι γονείς τους σε ανυπακοή ή αταξία τους φαίνεται ξεκάθαρα ότι πολλοί γονείς καταφεύγουν στη χρήση κάποιας μορφής βίας, η οποία μπορεί μεν να ασκείται στα πλαίσια της πειθαρχίας και της συμμόρφωσης των παιδιών, όμως, όπως αναφέρουν οι Giardino and Giardino (2002, σ.384), 'η χρήση σωματικής τιμωρίας μπορεί να καταλήξει σε κακοποίηση, όταν οι γονείς βρίσκονται σε ένταση ή είναι θυμωμένοι'. Οι ίδιοι ερευνητές αναφέρουν επίσης ότι η σωματική τιμωρία συσχετίζεται με προβλήματα συμπεριφοράς όπως η επιθετικότητα, η αντικοινωνική συμπεριφορά και η παραβατικότητα καθώς και με χαμηλή αυτοεκτίμηση και κατάθλιψη.

Ποιοί υφίστανται σωματική βία;

Όπως φαίνεται από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας μεταξύ των δύο φύλων **τα αγόρια έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να υποστούν σωματική βία** από μέλη της οικογένειάς τους. Το 21,7% των αγοριών δηλώνει ότι έχει υποστεί σωματική βία από μέλη της οικογένειας έναντι 18,8% των κοριτσιών. Οι Agathonos et al. (1982), υποστηρίζουν ότι οι γονείς, στην ελληνική κουλτούρα, έχουν συνήθως μεγαλύτερες προσδοκίες από τα αγόρια. Αυτό γίνεται αφορμή τα αγόρια να υποφέρουν από βία στην οικογένεια περισσότερο από τα κορίτσια.

Φαίνεται επίσης ότι **περισσότερα παιδιά που ζουν σε πόλη** σε σχέση με αυτά που ζουν σε χωριό υφίστανται σωματική βία.

Τα ποσοστά μεταξύ των ομάδων ηλικιών 12-15 και 16-18 είναι περίπου τα ίδια για όσα παιδιά ανέφεραν ότι έχουν υποστεί σωματική βία από μέλος της οικογένειάς τους (19,7% και 20,6% αντίστοιχα).

Είναι ενδιαφέρον το εύρημα το οποίο δείχνει **τα ποσοστά κακοποίησης να παρουσιάζουν αυξητική τάση αντίστροφη της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας.** Συγκεκριμένα, τα παιδιά που δηλώνουν ότι η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους είναι **πολύ καλή αναφέρουν χαμηλότερα ποσοστά κακοποίησης (14%)** σε αντίθεση με αυτά που δηλώνουν **κακή οικονομική κατάσταση (48,7%)**. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με τους Giardino and Giardino (2002) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η φτώχεια είναι παράγοντας που συντείνει στην αύξηση της παιδικής κακοποίησης, δεδομένου ότι προκαλεί ένταση ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας αποδυναμώνοντάς την και προδιαθέτοντάς την σε καταστάσεις που επηρεάζουν αρνητικά τη γονική φροντίδα.

Ψυχολογική Βία – Συναισθηματική Βία

Η έρευνα δείχνει τους γονείς να χρησιμοποιούν **κυρίως ψυχολογική παρά σωματική βία, για αντιμετώπιση ανυπακοής/ αταξίας** των παιδιών τους, Η **στέρηση** είναι το κύριο μέσο

που χρησιμοποιείται και από τους δύο γονείς (**στέρηση εξόδου, χαρτζιλικιού, επαφής με φίλους, παιχνιδιού και συμφωνημένη στέρηση**).

Είναι χαρακτηριστικό, όμως ότι **οι μητέρες τείνουν να είναι, κατά κανόνα, λιγότερο τιμωρητικές**, εύρημα που συμφωνεί άλλωστε και με τη δήλωση των παιδιών ότι οι μητέρα/ μητριά αντιμετωπίζει τα παιδιά με περισσότερη κατανόηση.

Οι Κοκέβη και Αγάθωνος-Γεωργοπούλου (στην Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, 1991) αναφέρουν ότι στην πλειονότητά τους (52%), οι ελληνίδες μητέρες παραδέχονται ότι τιμωρούν τα παιδιά τους στερώντας τους κάτι που τους αρέσει (πχ. τηλεόραση, παιχνίδι με φίλους).

Οι Claussen και Crittenden (Macdonald, 2001) επισημαίνουν ότι η ψυχολογική κακοποίηση είναι παρούσα σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης. Ως εκ τούτου θα μπορούσε να ειρηγηθεί κανείς ότι **το 20% του δείγματος της παρούσας έρευνας που δηλώνει ότι έχει υποστεί σωματική κακοποίηση και το 9,9% που αναφέρει ότι υπέστη σεξουαλική βία έχει δεχτεί ταυτόχρονα και ψυχολογική βία**. Ο Briere (1992) υποστηρίζει ότι η ψυχολογική – συναισθηματική βία συνδέεται άμεσα με τη σεξουαλική βία, ακόμη και στις περιπτώσεις που μπορεί να μην φαίνεται τόσο σοβαρή, όπως η διαφθορά και η ενθάρρυνση ανάπτυξης ενδιαφερόντων που δεν είναι κοινωνικά αποδεκτά (π.χ. επίδειξη πορνογραφικού υλικού ή περιγραφή σεξουαλικών σκηνών, μορφές που παρατηρούνται σε αυξημένα ποσοστά ανάμεσα στα αγόρια της παρούσας έρευνας).

Ψυχολογική-συναισθηματική κακοποίηση, όπως αναφέρει ο Hughes (1992), υφίσταται το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών που είναι παρόντα σε σκηνές βίας ανάμεσα στα μέλη της οικογένειάς τους. Στην παρούσα έρευνα το **45,6% των παιδιών του δείγματος ανέφεραν ότι οι γονείς τους ή άλλα μέλη της οικογένειας τους καβγαδίζουν μπροστά τους**. Επιπλέον, πρόσφατες έρευνες (Jaffe, Wolfe and Wilson, 1990 και Osofsky, 1999) έδειξαν ότι η έκθεση του παιδιού σε σκηνές βίας προκαλεί συναισθήματα σύγχυσης, ντροπής, θυμού, φόβου, άγχους και, συχνά αντικοινωνικής συμπεριφοράς, η δε παρατεταμένη έκθεση προκαλεί συμπτώματα συναισθηματικού μωδιάσματος, καταναγκαστική συμπεριφορά, κατάθλιψη ή/και βίαιη συμπεριφορά. Κάποια από αυτά τα συναισθήματα αναφέρθηκαν από τα παιδιά όταν αυτά ερωτήθηκαν πώς αντιδρούν όταν γονείς τους ή άλλα μέλη της οικογένειας τους καβγαδίζουν μπροστά τους.

Ψυχολογική βία φαίνεται να υφίσταται ένα αξιοπρόσεκτο ποσοστό των παιδιών του δείγματος (**37,6%**) τα οποία δηλώνουν ότι οι γονείς τους αντιδρούν με φωνές επειδή δεν είναι ικανοποιημένοι με την απόδοσή τους στο σχολείο. Το γεγονός επίσης ότι **8,9%** του συνολικού δείγματος αναφέρουν ότι οι γονείς τους χαρακτηρίζουν κακούς, πολύ κακούς μαθητές ή αδιάφορους είναι μια μορφή ψυχολογικής βίας που, όπως αναφέρει και ο Briere (1992), δημιουργεί στο παιδί **αισθήματα κατωτερότητας και χαμηλής αυτοεκτίμησης**, κάτι που άλλωστε παρατηρείται σε μεγαλύτερη συχνότητα ανάμεσα στα παιδιά του δείγματος τα οποία αναφέρουν ότι έχουν υποστεί κακοποίηση.

Επίσης το **14,1%** του δείγματος ανέφεραν ότι **συχνά νιώθουν φόβο για τη ζωή τους**, μια μορφή βίας η οποία έχει αξιολογηθεί ως πολύ σοβαρή από την πλειονότητα των παιδιών της παρούσας έρευνας.

Σεξουαλική βία

Ένα αξιοπρόσεχτο ποσοστό του δείγματος (**9,9%**) δηλώνει ότι **έχει υποστεί κάποιας μορφής σεξουαλική κακοποίηση**. Από τις δηλώσεις των παιδιών φαίνεται ότι η **σεξουαλική βία ασκείται με την ίδια συχνότητα και στα δύο φύλα**. Σύμφωνα με τους Giardino and Giardino (2002) στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής γύρω στο 20% των ενηλίκων γυναικών και 5-10% των ενηλίκων αντρών αναφέρουν ότι έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά σε ηλικία κάτω των 18. Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπολογίζεται (Browne and Herbert, 1999) ότι 12-16% των γυναικών και 8% των αντρών έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ως παιδιά, ενώ η MacDonald (2001) αναφέρει ότι ανάμεσα στα κορίτσια η σεξουαλική κακοποίηση κυμαίνεται μεταξύ 12-27% και ανάμεσα στα αγόρια 8-16%. Το γεγονός ότι στην παρούσα έρευνα δεν φαίνεται να υπάρχει διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα ίσως να οφείλεται και σε πιθανή δυσκολία των κοριτσιών να αναφέρουν σεξουαλική κακοποίηση, κάτι που επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι **μαθήτριά λυκείου η οποία έλαβε μέρος στην παρούσα έρευνα τηλεφώνησε ανώνυμα σε ερευνήτρια και της ανέφερε ότι τα τελευταία τρία χρόνια βιάζεται από τον πατέρα της, αλλά δεν το έχει αναφέρει στο ερωτηματολόγιο που συμπλήρωσε!** Παρόμοιο περιστατικό αναφέρεται και σε άλλη περίπτωση (Αποστολίδου, 2004), όπου δεκαεξάχρονη μαθήτριά η οποία υπέστη βιασμό από τον πατέρα της το εκμυστηρεύτηκε σε καθηγητή της και του ζήτησε να μην το αναφέρει σε κανένα.

Αν και δεν φαίνεται να υπάρχει διαφορά στα ποσοστά σεξουαλικής βίας ανάμεσα στα δύο φύλα, εντούτοις, **υπάρχει σαφής διαφορά ως προς την μορφή βίας που εκδηλώνεται**. **Περισσότερα κορίτσια έχουν εξαναγκαστεί από μέλος της οικογένειάς τους να ποζάρουν γυμνά (60%), να αγγίζουν τα γεννητικά όργανα (58,3), να γδυθούν (57,1) ή έχουν υποστεί άγγιγμα σεξουαλικής φύσεως (54,4%)**. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τα αγόρια είναι πολύ μικρότερα: 40%, 41,7%, 42,9% και 45,6%. **Πιο ψηλά ποσοστά αναφέρουν τα αγόρια για την επίδειξη πορνογραφικού υλικού (60% σε σχέση με 40% για τα κορίτσια) και για την περιγραφή σεξουαλικών σκηνών (58,3% για τα αγόρια και 41,7% για τα κορίτσια)**. Αν και τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι η σεξουαλική βία εμφανίζεται με την ίδια συχνότητα ανάμεσα στα δύο φύλα, ίσως θα πρέπει να διερευνηθεί καλύτερα η πτυχή αυτή προτού διατυπωθούν γενικά συμπεράσματα, δεδομένου ότι τα διεθνή στατιστικά στοιχεία φανερώνουν πολύ ψηλότερα ποσοστά σεξουαλικής κακοποίησης ανάμεσα σε κορίτσια. (Gelles and Lancaster, 1987; Giardino and Giardino, 2002 and Cawson, 2002).

Από τα παιδιά που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση (9,9 του δείγματος) ένα **πολύ ψηλότερο ποσοστό αγοριών (58,3% σε σύγκριση με 41,7% κοριτσιών) αναφέρουν σεξουαλική επαφή με μέλος της οικογένειάς τους εύρημα που χρήζει περισσότερης διερεύνησης**, δεδομένων και των περιστατικών που έχουν προαναφερθεί.

Περισσότερα παιδιά που ζουν σε χωριό δηλώνουν ότι έχουν υποστεί άγγιγμα σεξουαλικής φύσεως ή έχουν εξαναγκαστεί να αγγίξουν τα γεννητικά όργανα μέλους της οικογένειάς τους (60,7% και 50,7% αντίστοιχα, σε αντίθεση με 39,3% και 42,9% αντίστοιχα για τα παιδιά της πόλης). Όλες οι άλλες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης παρουσιάζουν πιο ψηλά ποσοστά στην πόλη.

Μόνο το 27,9% όσων δηλώνουν ότι έχουν υποστεί κάποια μορφή σεξουαλικής κακοποίησης έχουν αναφέρει το περιστατικό σε κάποιον και οι περισσότεροι στην μητέρα τους (το 45,5% όσων απάντησαν ότι το ανέφεραν). Το 27,3% το ανέφερε σε φίλους το 13,6% στην αστυνομία, το 9,1% στον παππού και το 4,5% σε αδέρφια/ φίλους. Οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους δεν το ανέφεραν, όπως απάντησαν, ήταν ότι δεν ήθελαν να το μάθουν (58,3% στο σύνολο των όσων δεν το ανέφεραν), φοβήθηκαν (25%) ή απειλήθηκαν (16,7%).

Περισσότερα παιδιά που ζουν σε πόλη ανέφεραν το γεγονός της σεξουαλικής κακοποίησής τους σε σχέση με αυτά που ζουν σε χωριό (61,3% και 38,7% αντίστοιχα).

Ποια είναι η συχνότητα άσκησης βίας ενάντια στα παιδιά στην κυπριακή οικογένεια;

Για το 4,4% του συνόλου των παιδιών που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί **σωματική βία** αυτή εκδηλώνεται **καθημερινά**, για το 23,9% **συχνά έως πολύ συχνά**, ενώ για το 71,7% **σπάνια**. Στην ερώτηση 'Πότε ήταν η τελευταία φορά που μέλος της οικογένειάς σου έχει αντιδράσει με σωματική βία εναντίον σου' το 54,9% των παιδιών που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί σωματική βία ανέφερε ότι αυτό συνέβη πριν έξι μήνες, το 21,8% πριν ένα μήνα και το 23,3% ανέφερε πριν μια βδομάδα.

Παραμέληση

Οι παράμετροι που χρησιμοποιήθηκαν για τη διερεύνηση της παραμέλησης αφορούν την **παροχή τροφής και ιατρικής φροντίδας, ένδυσης και την ανάληψη ευθύνης από τα παιδιά για την φροντίδα του εαυτού τους ή κάποιου άλλου μέλους της οικογένειας (αρρώστου ή ανάπηρου). Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος που αναφέρει παραμέληση αφορά παιδιά που αναγκάζονται να φροντίζουν τον εαυτό τους επειδή οι γονείς απουσιάζουν (15,6%) ή επειδή οι γονείς έχουν προβλήματα (12,7%). Επίσης, 7,5% του δείγματος δήλωσε ότι αναγκάζεται συχνά να φροντίζει κάποιον άρρωστο από την οικογένειά του και το 7% αναγκάζεται συχνά να φροντίζει κάποιον ανάπηρο από την οικογένεια.**

Επιπλέον, το 3,6% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι **δεν πηγαίνουν με καθαρά ρούχα στο σχολείο** κάθε μέρα και το 3,1% **πηγαίνουν νηστικοί στο σχολείο** γιατί δεν υπάρχει φαγητό στο σπίτι, ενώ το 4,1% των παιδιών του δείγματος **πηγαίνουν νηστικοί στο σχολείο** γιατί δεν υπάρχει κανείς να ετοιμάσει φαγητό.

Επίσης **3,5%** του δείγματος δήλωσε ότι κανείς δεν τον/την φροντίζει όταν είναι άρρωστος/η και το **3,4%** ότι κανείς δεν τον/την παίρνει στο γιατρό, και ακόμη το **2,2%** ανέφερε ότι η οικογένεια τον/την παραμελεί όταν είναι άρρωστος/η.

Όλα τα ευρήματα της έρευνας που αφορούν στην παραμέληση φαίνονται να συνδέονται άμεσα με την οικονομική κατάσταση των οικογενειών. Έτσι, (σύμφωνα με την αξιολόγηση που έκαναν τα ίδια τα παιδιά για την οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους), παρατηρούνται πολύ **ψηλότερα ποσοστά παιδιών που ανήκουν στα λιγότερο οικονομικά εύρωστα τμήματα της κοινωνίας και υφίστανται κάποιας μορφής παραμέληση. Περισσότερα παιδιά από αυτά που δηλώνουν κακή οικονομική κατάσταση** αναφέρουν ότι **αναγκάζονται συχνά να φροντίζουν τον εαυτό τους επειδή οι γονείς τους απουσιάζουν ή έχουν προβλήματα** (45,7% και 42,9% αντίστοιχα σε σχέση με 12,4% και 9% των παιδιών που δηλώνουν ότι η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς τους είναι πολύ καλή).

Τα ποσοστά των παιδιών που αναφέρουν ότι **αναγκάζονται να φροντίζουν κάποιο άρρωστο ή ανάπηρο άτομο παρουσιάζονται πολύ πιο ψηλά στα παιδιά που δηλώνουν κακή οικονομική κατάσταση** (23,5% και 26,5% αντίστοιχα) σε σύγκριση με τα παιδιά που δηλώνουν καλή οικονομική κατάσταση (8,9% και 7,9% αντίστοιχα). **Ψηλότερα ποσοστά** παρατηρούνται επίσης και ανάμεσα στα παιδιά με **κακή οικονομική κατάσταση που πηγαίνουν στο σχολείο νηστικά** γιατί δεν υπάρχει φαγητό ή γιατί δεν υπάρχει κάποιος να ετοιμάσει φαγητό καθώς και ανάμεσα στα **παιδιά που όταν είναι άρρωστα δεν υπάρχει κανείς να τα φροντίζει ή να τα πάρει στο γιατρό ή που δεν έχουν καθημερινά καθαρά ρούχα για το σχολείο.**

Όπως αναφέρουν διάφοροι ερευνητές υπάρχει ισχυρή σύνδεση ανάμεσα στην φτώχεια και στην παραμέληση παρά στην φυσική ή στη σεξουαλική κακοποίηση (Daro & McCurdy, 1992; National Center for Children in Poverty, 1991; Drake & Pandey, 1996).

Παιδιά μάρτυρες βίας στην οικογένεια

Το **45,6%** του δείγματος ανέφεραν ότι οι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους **καβγαδίζουν μπροστά τους**. Από το σύνολο των όσων ανέφεραν ότι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειάς τους καβγαδίζουν μπροστά τους το 4,3% (2% του συνόλου του δείγματος) δήλωσαν ότι αυτό γίνεται καθημερινά, το 59% ότι γίνεται σπάνια, ενώ το 14,1% ανέφερε ότι η τελευταία φορά ήταν χθες και για το 32,3% η τελευταία φορά ήταν πριν μια βδομάδα. Ένα σημαντικό ποσοστό εκείνων που οι γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας τους καβγαδίζουν μπροστά τους, (συνολικά 20,8%) δήλωσαν ότι αντιδρούν φεύγοντας ή πηγαίνοντας στο δωμάτιό τους, 19,8% δήλωσαν ότι ακούνε τους γονείς να καβγαδίζουν χωρίς να αντιδρούν ενώ 16,8% δεν δίνουν σημασία. Μόνο το 12,9% ανέφεραν ότι συζητούν για να βρουν λύση.

Όπως αναφέρουν οι Jaffe, Wolfe and Wilson, (1990) και Giardino and Giardino (2001) τα παιδιά μάρτυρες βίας στην οικογένεια υποφέρουν από βραχυπρόθεσμες αλλά και

μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, όπως μετατραυματικό στρες, αυξημένη επιθετικότητα, χαμηλή αυτοεκτίμηση, εσωστρέφεια, δυσκολία στην προσαρμογή, ανασφάλεια κ.ά.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι το ποσοστό των παιδιών που είναι **μάρτυρες βίας και χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους με κάποιο αρνητικό χαρακτηρισμό** είναι ψηλότερο σε σύγκριση με τα παιδιά που δεν είναι μάρτυρες βίας. Έτσι, ένα πολύ **περισσότερα παιδιά μάρτυρες βίας χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους: ανασφαλή, θλιμμένο, άκεφο, εσωστρεφή, δύσκολο, επιθετικό, απροσάρμοστο και αδιάφορο** τόσο σε σχέση με τα παιδιά που δεν δήλωσαν ότι είναι μάρτυρες βίας, αλλά και σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό του δείγματος.

Επιπτώσεις της Βίας

Σύμφωνα με τις απαντήσεις του δείγματος οι **μώλωπες, τα γδαρσίματα** και οι **πονοκέφαλοι** είναι οι κύριες επιπτώσεις πράξεων σωματικής βίας (7,6%, 6,8% και 5,1% αντίστοιχα των όσων δηλώνουν ότι έχουν υποστεί βία). Πέραν των πιο πάνω, η βία φαίνεται να έχει εκφραστεί και με πιο σοβαρές μορφές, όπως: **τραύματα στο κεφάλι, αιμορραγία, σπάσιμο οστών, τραύματα στα γεννητικά όργανα, εγκαύματα και άλλα τραύματα**. Πολύ λυπηρό/ ανησυχητικό είναι και το εύρημα ότι το **91,7%** των παιδιών που δηλώνουν ότι η κακοποίηση τους προκάλεσε κάποιο τραύμα δηλώνουν επίσης ότι **δεν έχουν τύχει ιατρικής περίθαλψης**. Πραγματικά ανησυχητικό είναι το ότι μόνο 8,3% αυτών που τραυματίστηκαν μετά από βίαιη συμπεριφορά εναντίον τους έτυχαν ιατρικής περίθαλψης.

Ένα εύρημα της παρούσας έρευνας το οποίο χρήζει ιδιαίτερης προσοχής αλλά και περαιτέρω διερεύνησης αφορά τη χρήση αλκοόλ και άλλων ουσιών, όπως ναρκωτικά. Και ενώ στο σύνολο του δείγματος το **24,6%** δηλώνει ότι **κάνει χρήση αλκοόλ και 3,6%** **κάνει χρήση άλλων ουσιών, όπως ναρκωτικά** κάποτε έως συχνά τα ποσοστά αυτά είναι κατά πολύ πιο αυξημένα σε περιπτώσεις όπου ασκείται κάποια μορφή σωματικής βίας **ενάντια στα παιδιά** και φτάνουν το **36,4%** για τη χρήση αλκοόλ και **9,4%** για χρήση **άλλων ουσιών όπως ναρκωτικά**. Αυξημένα, επίσης παρουσιάζονται τα ποσοστά ανάμεσα σε παιδιά που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί κάποια μορφή **σεξουαλικής κακοποίησης** (φτάνουν το **39,3%** για χρήση αλκοόλ και **8,9%** για χρήση **άλλων ουσιών όπως ναρκωτικά**).

Στην περίπτωση των παιδιών που δηλώνουν **μάρτυρες σκηνών βίας**, σε περίπτωση που οι γονείς τους ή άλλα μέλη της οικογένειας τους καβγαδίζουν μπροστά τους, παρατηρούνται **αυξημένα ποσοστά χρήσης αλκοόλ (29,8%) και ελαφρώς αυξημένα ποσοστά χρήσης άλλων ουσιών όπως ναρκωτικών (3,8%)**. Οι Cohen et al., (2003) όπως έχει ήδη αναφερθεί, υποστηρίζουν ότι η βία ενάντια στα παιδιά τα προδιαθέτει στο να εμφανίσουν διάφορες διαταραχές που σχετίζονται με τη χρήση αλκοόλ και άλλων ουσιών κατά τη διάρκεια της εφηβείας και της ενηλικίωσης, ενώ οι Plant et al (2004), υποστηρίζουν ότι υπάρχει μεγάλη σύνδεση μεταξύ σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική ηλικία και κατάχρησης αλκοόλ, και άλλων ψυχοτρόπων ουσιών.

Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι **παιδιά που έχουν υποστεί σωματική βία από μέλος της οικογένειάς τους προσδίδουν στον εαυτό τους πολύ περισσότερους αρνητικούς χαρακτηρισμούς** σε σχέση με παιδιά που δεν έχουν υποστεί σωματική βία. Έτσι, **πολύ περισσότερα κακοποιημένα παιδιά χαρακτηρίζουν τον εαυτό τους ως ανασφαλής, θλιμμένο, άκεφο, μοναχικό, ανώριμο, επιθετικό ή απροσάρμοστο.**

Ποιοι είναι οι θύτες;

Από αυτούς που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί σωματική βία, στο ερώτημα από ποιο μέλος της οικογένειάς τους έχουν υποστεί βία, το 72% του δείγματος δεν απάντησε. Από τις υπόλοιπες απαντήσεις φαίνεται ότι το μέλος της οικογένειας που προβαίνει στις περισσότερες πράξεις βίας είναι **ο πατέρας** (12,7%), ακολουθεί η μητέρα (7,1%) τα αδέρφια (6,2%), καθώς επίσης ο παππούς και η γιαγιά και άλλο μέλος (2%). Οποσδήποτε το γεγονός ότι σχεδόν τα τρία τέταρτα του δείγματος δεν απάντησαν δεν μπορεί να οδηγήσει σε γενίκευση των παρόντων ευρημάτων επί του συνόλου του δείγματος. Εντούτοις, και από τις απαντήσεις του δείγματος στο ερώτημα: Πώς αντιμετωπίζουν οι γονείς τους ανυπακοή ή αταξία βλέπουμε το 14,1% των παιδιών του δείγματος να δηλώνει ότι ο πατέρας αντιδρά με κάποια μορφή βίας και το 9% να δηλώνει ότι η μητέρα αντιδρά με κάποια μορφή βίας. Τα πιο πάνω ευρήματα, τα οποία παρουσιάζουν μεταξύ τους μια συνοχή, συνάδουν και με τα ευρήματα της έρευνας της Συμβουλευτικής Επιτροπής (2000) που, κατά κανόνα, δείχνουν τους **άντρες να είναι θύτες** και τις γυναίκες ή τα παιδιά θύματα. Η θέση εξουσίας που κατέχει ο άντρας μέσα στο σπίτι του παρέχει το 'δικαίωμα άσκησης σωματικής βίας, αλλά και άλλων μορφών στα μέλη της οικογένειάς του. Ανάλογα δικαιώματα έχει και η γυναίκα αλλά μόνο σε σχέση με τα παιδιά.

Επίπεδο Μόρφωσης του Θύτη

Γενικά, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό πατεράδων που αντιδρούν σε ανυπακοή/αταξία των παιδιών τους με σωματική βία, περιλαμβανομένου και του κτυπήματος στο πρόσωπο ή στο σώμα με βέργα/ ζώνη και του κτυπήματος με κάποιο αντικείμενο, έχουν μόρφωση δημοτικού σχολείου. **Στην πλειονότητά τους οι πατεράδες με μόρφωση πανεπιστημίου αντιδρούν σε ανυπακοή/αταξία των παιδιών τους κυρίως με κάποιου είδους στέρηση ή φωνές, απειλές και εκφοβισμούς και σε μικρότερο βαθμό αντιδρούν με κάποιο είδος σωματικής βίας.**

Μεγαλύτερα ποσοστά παιδιών των οποίων ο πατέρας έχει επίπεδο μόρφωσης δημοτικού σχολείου και δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική βία σε σύγκριση με τα παιδιά των οποίων ο πατέρας έχει πανεπιστημιακή μόρφωση (26% και 21,6% αντίστοιχα). Ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά για τις μητέρες είναι 20,5% και 23,7%,. **Το χαμηλότερο ποσοστό άσκησης σωματικής βίας παρατηρείται ανάμεσα σε πατεράδες με επίπεδο μόρφωσης γυμνασίου (11,8%)** ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τις μητέρες με γυμνασιακή μόρφωση είναι 25,5%.

Αίτια άσκησης βίας

Ο κυριότερος λόγος που αναφέρεται από τα παιδιά για την άσκηση σωματικής βίας εναντίον τους είναι επειδή **δεν υπάρχει κατανόηση** με ποσοστό 6%, επειδή **δεν διάβαζα ικανοποιητικά** και επειδή **θέλουν να με ελέγχουν** (5,1% και 4,9% αντίστοιχα). Επειδή **τσακώθηκα με κάποιον** και επειδή ζητούσα κάτι με επιμονή είναι λόγοι που αναφέρει το 3,6% του δείγματος ως αίτια άσκησης βίας, ενώ το 3,1% αναφέρει το ότι επέστρεψε αργά από έξοδο. Επειδή δεν πήρα καλούς βαθμούς και επειδή δεν ήθελα να πάω σε ιδιαίτερα μαθήματα αναφέρονται από το 2,5% και 1,6% αντίστοιχα. Από το **38% του δείγματος** το οποίο δηλώνει ότι **οι γονείς του δεν είναι ικανοποιημένοι με την απόδοσή του στο σχολείο**, το **3,2%** αναφέρει ότι **οι γονείς αντιδρούν με σωματική βία**. Όταν τα παιδιά ρωτήθηκαν αν ήθελαν να αναφέρουν κάτι άλλο, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό του δείγματος (9,1%), ανέφερε ότι 'Αν μείνω στάσιμος θα με δείρουν πολύ σοβαρά'. Ενδιαφέρον είναι επίσης το γεγονός ότι 9,1% του δείγματος ανέφερε ότι 'Μερικές φορές πρέπει να ασκείται λίγη βία..

Το 79% των παιδιών που ανέφεραν ότι έχει ασκηθεί βία εναντίον τους δηλώνουν επίσης **ότι έχουν συμπαράσταση από κάποιο πρόσωπο ή πρόσωπα**. Στην πλειονότητα συμπαρίστανται οι φίλοι (27,9% των όσων απάντησαν ότι κάποιος τους συμπαρίσταται). Ακολουθούν όλοι (17,7%), οι γονείς (13,9%) και η μητέρα (13,2%).

Συμπεράσματα

- Η παιδική κακοποίηση δεν είναι καινούργιο πρόβλημα: ιστορικά αποτελούσε και στον τόπο μας, όπως και στο εξωτερικό, έναν αποδεκτό τρόπο 'συνέτισης' και πειθαρχίας των παιδιών από τους γονείς.
- Η παρούσα έρευνα, ως η πρώτη εθνική έρευνα στον τομέα αυτό δείχνει δυστυχώς ότι η έκταση, η συχνότητα και οι μορφές βίας ενάντια στα παιδιά στην Κυπριακή οικογένεια βρίσκονται σε ανησυχητικά επίπεδα.
- Κάποιες μορφές βίας ενάντια στα παιδιά φαίνεται να είναι (από τα ίδια τα παιδιά) λιγότερο αποδεκτές σε σύγκριση με άλλες.
- Συχνά, οι διάφορες μορφές κακοποίησης συνυπάρχουν, γι' αυτό δεν είναι εύκολο να εξαχθούν με βεβαιότητα συμπεράσματα για την ακριβή έκταση της παιδικής κακοποίησης.
- Σχεδόν όλες οι μορφές σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης εμπεριέχουν στοιχεία ψυχολογικής και συναισθηματικής κακοποίησης.
- Ένα μεγάλο ποσοστό του δείγματος φαίνεται να διατηρεί καλές σχέσεις με τους γονείς τους.
- Τουλάχιστον το 20% των παιδιών του δείγματος, στην πλειονότητά τους αγόρια που ζουν σε πόλη, έχει υποστεί κάποιας μορφής σωματική κακοποίηση.
- Πέρα από το χαστούκι, τα χτυπήματα στο σώμα και στο πρόσωπο, και το τράβηγμα αφτιού και μαλλιών, η άσκηση βίας ενάντια στα παιδιά έχει παρουσιαστεί με τραύματα στο κεφάλι, αιμορραγίες, σπάσιμο οστών, τραύματα στα γεννητικά όργανα και εγκαύματα.
- Μόνο ένα μικρό ποσοστό των παιδιών που έχουν τραυματιστεί μετά από βίαιη συμπεριφορά εναντίον τους έχουν τύχει ιατρικής περίθαλψης.

- Μια σημαντική μειονότητα (20%) των παιδιών που δήλωσαν ότι έχουν υποστεί κακοποίηση δεν είχαν συμπαράσταση από κανέναν.
- Παρατηρούνται αυξημένα ποσοστά χρήσης αλκοόλ και άλλων ουσιών όπως ναρκωτικά, ανάμεσα σε παιδιά που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση ή που είναι μάρτυρες σκηνών βίας ανάμεσα στους γονείς τους.
- Τα παιδιά που δηλώνουν ότι έχουν υποστεί σωματική κακοποίηση ή που είναι μάρτυρες σκηνών βίας ανάμεσα στους γονείς τους προσδίδουν στον εαυτό τους πολύ περισσότερους αρνητικούς χαρακτηρισμούς (χαμηλή αυτοεκτίμηση).
- Αν και το ίδιο ποσοστό αγοριών και κοριτσιών αναφέρουν σεξουαλική κακοποίηση παρουσιάζεται σαφής διαφορά ως προς τις μορφές που αναφέρονται από τα δύο φύλα. Τα κορίτσια φαίνονται να κινδυνεύουν περισσότερο από τις σοβαρότερες μορφές σεξουαλικής κακοποίησης.
- Παρουσιάζονται σαφείς διαφορές ως προς το φύλο και το μορφωτικό επίπεδο του θύτη. Οι άντρες, και ως επί το πλείστον αυτοί με χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης, φαίνεται να ασκούν περισσότερη σωματική βία.
- Η έλλειψη κατανόησης και η κακή σχολική επίδοση αναφέρονται από τα παιδιά ως τα κύρια αίτια άσκησης βίας εναντίον τους.
- Υπάρχει σαφής ένδειξη ότι όλες οι μορφές παιδικής παραμέλησης υπάρχουν σε μεγαλύτερα ποσοστά στις οικογένειες με χαμηλότερα εισοδήματα.

Εισηγήσεις

Η Κύπρος έχει υπογράψει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού. Το Άρθρο 3 της Σύμβασης δεσμεύει τα κράτη-μέλη να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση φροντίδας και προστασίας των παιδιών και της προαγωγής της ολοκληρωμένης ανάπτυξής τους. Το Άρθρο 19 της Σύμβασης δεσμεύει επίσης για ‘προστασία από κάθε μορφή κακοποίησης-παραμέλησης από γονείς και φροντιστές’. Πιο κάτω παρατίθενται εισηγήσεις για τρόπους με τους οποίους μπορεί να διαφυλαχτεί η προστασία του παιδιού από κακοποίηση-παραμέληση μέσα στην οικογένειά του.

Η έκταση και η συχνότητα του προβλήματος δεν μπορεί να εκτιμηθεί με βεβαιότητα με τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία, δεδομένου ότι στις διάφορες αρμόδιες υπηρεσίες φτάνουν μόνο οι καταγγελλθείσες περιπτώσεις και η κάθε υπηρεσία διατηρεί ξεχωριστά στατιστικά στοιχεία:

- **Εισήγηση 1:**
Διαφαίνεται η αναγκαιότητα δημιουργίας Εθνικού Συντονιστικού Φορέα ο οποίος θα αναλάβει την καταγραφή και το γενικό συντονισμό στατιστικών στοιχείων για όλες τις υποθέσεις που αναφέρονται στις αρμόδιες υπηρεσίες.

Η ενίσχυση και η αναβάθμιση της Συμβουλευτικής Επιτροπής και η στενότερη επαφή της με τις υπηρεσίες θα μπορούσε να βοηθήσει σ’ αυτό τον τομέα.

Τα περιστατικά παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης και ειδικά της σεξουαλικής κακοποίησης, τα οποία καταγγέλλονται στις αρμόδιες αρχές δεν αντιπροσωπεύουν τον πραγματικό αριθμό των περιστατικών.

- **Εισήγηση 2:**

Η δημιουργία ‘Αρχείου Περιστατικών Κακοποίησης Παιδιών’ (Child Abuse Register) θα βοηθήσει στην παρακολούθηση όλων των περιστατικών τα οποία, με οποιονδήποτε τρόπο, γνωστοποιούνται στις αρμόδιες αρχές, έτσι ώστε να παρέχεται η αναγκαία προστασία.

Η παρούσα έρευνα, ως η πρώτη εθνική έρευνα στον τομέα αυτό, παρέχει μια αρκετά ρεαλιστική εικόνα της έκτασης και των μορφών της παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης στην Κυπριακή οικογένεια η οποία μπορεί να αποτελέσει μια πλούσια βάση ερευνητικών δεδομένων.

- **Εισήγηση 3:**

Η έρευνα παρέχει ένα σημαντικό υπόβαθρο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς για περαιτέρω και πιο εξειδικευμένη διερεύνηση του προβλήματος και καλύτερη κατανόηση της δυναμικής της βίας στην οικογένεια, του προφίλ και των αναγκών των κακοποιημένων παιδιών και των οικογενειών τους καθώς και για την ανάπτυξη στρατηγικών, σχετικών προγραμμάτων και υπηρεσιών.

- **Εισήγηση 4:**

Τα ευρήματα της έρευνας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να εξετάσουν παράγοντες που σχετίζονται με παροχή κατάλληλων και ευαίσθητων υπηρεσιών πρόληψης και αντιμετώπισης της παιδικής κακοποίησης.

Η παρούσα έρευνα, όπως και πολλές έρευνες στο εξωτερικό, έδειξε ότι ο βαθμός αποδοχής της βίαιης συμπεριφοράς έχει άμεση σχέση με το περιβάλλον στο οποίο το άτομο έχει μεγαλώσει και το κατά πόσο η βία, η παραμέληση και η κακοποίηση αποτελούν μέρος της φυσιολογικής εμπειρίας του ατόμου. Ως εκ τούτου χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού γύρω από θέματα παιδικής κακοποίησης-παραμέλησης.

- **Εισήγηση 5:**

Η δημοσιοποίηση των ευρημάτων της έρευνας αυτής μπορεί να προβληματίσει, να προκαλέσει συζήτηση γύρω από το θέμα και να βοηθήσει στην αμφισβήτηση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων γύρω από το θέμα της παιδικής κακοποίησης. Επιπλέον θα ευαισθητοποιήσει, θα βοηθήσει στην καλύτερη ενημέρωση του κοινού και των επαγγελματιών και στην αλλαγή στη νοοτροπία της κοινωνίας όσον αφορά τη φροντίδα των παιδιών και το γονικό ρόλο.

Οι επαγγελματίες πρέπει να είναι σε θέση να κατανοήσουν και να αναγνωρίσουν τις διάφορες καταστάσεις στις οποίες μπορεί να υπάρξει σωματική και συναισθηματική κακοποίηση. Για την καλύτερη κατανόηση των παραγόντων που οδηγούν στην παιδική κακοποίηση-παραμέληση, των παραγόντων που οδηγούν στη διατήρηση της κουλτούρας

της βίας, καθώς και αυτών που μπορούν να βοηθήσουν στην απάμβλυνση της κατάστασης, χρειάζεται περισσότερη έρευνα γύρω από τη δυναμική της βίας στην οικογένεια στην Κύπρο.

- **Εισήγηση 6:**

Έρευνες αυτού του είδους πρέπει να επαναλαμβάνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα έτσι ώστε να παρακολουθείται το πρόβλημα και να αναβαθμίζονται οι υπηρεσίες ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές αλλαγές.

- **Εισήγηση 7:**

Οι στρατηγικές/ προσεγγίσεις προστασίας των παιδιών πρέπει να διαφοροποιούνται ανάλογα με την περίπτωση. Διαφορετικές στρατηγικές πρέπει να υιοθετούνται σε περιπτώσεις που τα προβλήματα δημιουργούνται από εξωγενείς πιέσεις/καταστάσεις (όπως η φτώχεια ή η αρρώστια) από ότι σε περιπτώσεις που η κακοποίηση-παραμέληση προκαλείται από παθολογικές καταστάσεις, έλλειψη γονικών δεξιοτήτων ή επιθετική συμπεριφορά.

Συμβουλευτική Επιτροπή για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Βίας στην Οικογένεια

ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΠΟΥ ΧΕΙΡΙΖΟΝΤΑΙ ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(Πιλοτική Έρευνα)

Σεπτέμβριος 2004

Ετοιμάστηκε από:
Γραφείο Οικονομικών & Στατιστικών
Μελετών
ECONOMARKET LTD

σε συνεργασία με:
FREDERICK Institute of Technology

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η έρευνα διερευνήσε τις αντιλήψεις των επαγγελματιών σε σχέση με την έκταση τις μορφές και τα αίτια της βίας στην οικογένεια, κυρίως ενάντια στα παιδιά, όπως και για την αποτελεσματικότητα της αντιμετώπισης των περιστατικών βίας από τις υπηρεσίες. Παράλληλα, διερευνήθηκε η γνώση των επαγγελματιών σχετικά με το νομικό πλαίσιο στην Κύπρο, τις διαδικασίες και την εφαρμογή τους, όπως και τις απόψεις τους για καλύτερευση του υφιστάμενου τρόπου λειτουργίας των υπηρεσιών.

Όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή η έρευνα αυτή ήταν πιλοτική και απευθυνόταν σε μικρή ομάδα επαγγελματιών όπως Εκπαιδευτικούς Ψυχολόγους (ΕΨ), Καθηγητές, Σύμβουλους Καθηγητές (ΣΚ), Λειτουργούς Ευημερίας (ΛΕ) και Οικογενειακούς Σύμβουλους (ΟΚ). Το 63,1% του δείγματος ήταν επαγγελματίες από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (ΥΠΠ) και 36.9% από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ).

Ένα από τα κύρια ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι η **άγνοια ύπαρξης ή η ελλιπής γνώση των Διατμηματικών Διαδικασιών** από την πλειονότητα των επαγγελματιών (κυρίως του ΥΠΠ), γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη προαναφερθείσα έκθεση αξιολόγησης για την εφαρμογή τους (Αποστολίδου, Μ 2004). Ασφαλώς δεν πρέπει να θεωρείται ατομική ευθύνη του επαγγελματία να γνωρίζει τις διαδικασίες και τη νομοθεσία. Είναι σίγουρα ευθύνη της υπηρεσίας και των συγκεκριμένων εμπλεκόμενων υπουργείων. Οι «Αρχές που Διέπουν τις Διαδικασίες και τον Χειρισμό Περιστατικών Βίας», όπως αυτές καθορίζονται στο 1^ο Κεφάλαιο του Εγχειριδίου των Διατμηματικών Διαδικασιών στην πλειονότητα τους δεν έχουν εφαρμοσθεί αλλά είναι καθοριστικές για σωστή αντιμετώπιση των περιστατικών:

- όλο το προσωπικό των εμπλεκόμενων υπηρεσιών **έχει καθήκον** να γνωρίζει και να εφαρμόζει της διαδικασίες
- οι επαγγελματίες που εμπλέκονται πρέπει να χαρακτηρίζονται από **ευαισθησία, εχεμύθεια, αντικειμενικότητα και προθυμία** να βοηθήσουν και να κατανοήσουν τα θύματα
- οι επαγγελματίες που χειρίζονται περιστατικά, ή εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα, πρέπει να **επιμορφώνονται διαρκώς στα πλαίσια ενδοτμηματικής και διατμηματικής επιμόρφωσης.**
- **Η στήριξη του προσωπικού** και η παροχή καθοδήγησης και υποστήριξης του σε ένα δύσκολο έργο όπως η βία στην οικογένεια είναι αναγκαία.
- Οι επαγγελματίες που χειρίζονται περιστατικά βίας είναι **σημαντικό να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν τις πρόνοιες του Περί Βίας στην Οικογένεια Νόμου 2000.**

Αν κρίνουμε από τα στοιχεία της έρευνας για το θέμα της βασικής εκπαίδευσης και γνώσεων των λειτουργών, παρατηρείται ότι πολλά **πτυχία** που κατέχουν οι λειτουργοί δεν έχουν σχέση με τις κοινωνικές επιστήμες (Πίνακας 5), ενώ θεωρητικά ασχολούνται με τον άνθρωπο και τα προβλήματά του και κατ'έκταση, θεωρούνται και τα πιο κατάλληλα καταρτισμένα άτομα για προσέγγιση και χειρισμό των θυμάτων βίας.

Επιπλέον, ούτε η **κατάρτιση** σε θέματα βίας στην οικογένεια είναι ικανοποιητική. Έγιναν ενδοϋπηρεσιακά σεμινάρια σε ορισμένες υπηρεσίες, καλύπτοντας ένα μέρος των αναγκαίων θεμάτων του αντικειμένου, ενώ στην πλειονότητά τους οι λειτουργοί προσπαθούν να ενημερωθούν και να καταρτιστούν από μόνοι τους (Πίνακας 7). Σίγουρα είναι καθήκον της κάθε υπηρεσίας να καταρτίζει τους λειτουργούς για τα καθήκοντα που τους αναθέτει, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν πρέπει να ενημερώνονται και με δική τους πρωτοβουλία. Η κατάρτιση που έχουν τύχει οι λειτουργοί είναι γενικού περιεχομένου, και αφορά κυρίως τα χαρακτηριστικά της βίας. Τα σεμινάρια διαφέρουν από υπηρεσία σε υπηρεσία και δεν είναι εξειδικευμένα και επαναλαμβανόμενα αλλά ούτε και διατμηματικά. (Πίνακας 8). Για παράδειγμα στις ΥΚΕ, οι ΟΣ ενημερώθηκαν για τις διαδικασίες ενώ δεν συνέβη το ίδιο και με πολλούς επαγγελματίες του ΥΠΠ, κυρίως Σύμβουλους Καθηγητές και Καθηγητές.

Όπως αναφέρεται στο κεφάλαιο «Διακλαδική / Διατμηματική Επιμόρφωση και Ανάπτυξη» του ACPC της Αγγλίας (Department of Health 1999), «οι επαγγελματίες πρέπει να έχουν την ικανότητα να εξασκούν τις επαγγελματικές τους δεξιότητες με τρόπο ώστε να αξιοποιούν και να αναλύουν αποτελεσματικά τις σχετικές πληροφορίες για τα περιστατικά. Πρέπει να έχουν τις γνώσεις εκείνες και δεξιότητες ώστε να μπορούν να συνεργάζονται με άλλους φορείς και κλάδους με στόχο την προστασία και ευημερία των παιδιών. Όσοι ασχολούνται με την προστασία των παιδιών χρειάζονται, επίσης, άρτια κατανόηση του νομικού πλαισίου και της γενικότερης πολιτικής που διέπει τον τομέα απασχόλησης τους και πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με την πολιτική και τις διαδικασίες».

Η μακρά περίοδος **χειρισμού περιστατικών βίας** δεν βελτιώνει πάντοτε την εμπειρία και το επίπεδο προσφοράς υπηρεσιών στον τομέα αυτό. Ένας επαγγελματίας ο οποίος χειρίζεται για χρόνια περιστατικά βίας μπορεί να καταλήξει σε «επαγγελματική εξάντληση», και έτσι δε θα μπορεί να προσφέρει τη σωστή φροντίδα και στήριξη σε μια οικογένεια που βρίσκεται σε κρίση και στην οποία συμβαίνει κακοποίηση ανηλίκου. Η προσφορά στηρικτικού περιβάλλοντος, η εποπτεία και η σωστή επικοινωνία όπως και η συνεχιζόμενη εκπαίδευση (Αγάθωνος 1998) είναι οι προϋποθέσεις για τους σωστούς χειρισμούς των επαγγελματιών. Για το θέμα εποπτεία γίνεται αναφορά και από τους ίδιους επαγγελματίες στη συνέχεια.

Ο αριθμός περιστατικών που χειρίζεται ο κάθε επαγγελματίας διαφέρει στις ΥΚΕ και στο ΥΠΠ. Στην πρώτη περίπτωση οι επαγγελματίες γενικά ασχολούνται με πολλά περιστατικά που αφορούν οικογένειες και καλύπτουν πολλές πτυχές/ προβλήματα (δυσλειτουργικές οικογένειες, βία στην οικογένεια, οικονομικά θέματα κ.ά). Οι Οικογενειακοί Σύμβουλοι είναι αυτοί που ασχολούνται καθημερινά μόνο με περιστατικά βίας στην οικογένεια (όχι αποκλειστικά με παιδιά). Ο φόρτος εργασίας των ΟΣ είναι τεράστιος, δεδομένου ότι ορισμένοι χειρίζονται μέχρι και 100 περιστατικά το χρόνο.

Αντίθετα στο ΥΠΠ αναφέρονται κάθε χρόνο λίγα σοβαρά περιστατικά σωματικής βίας και πιο πολλά ψυχολογικής. Οι Σύμβουλοι Καθηγητές εξηγούν ότι χειρίζονται πολλά περιστατικά ψυχολογικής βίας αλλά δεν φαίνεται να τα καταγράφουν ως τέτοια, παρά μόνο ως ψυχολογικά προβλήματα. Ενώ, οι Εκπαιδευτικοί Ψυχολόγοι χειρίζονται μέχρι και 20 περιστατικά το χρόνο τα οποία όμως παραπέμπονται σ' αυτούς με άλλη διάγνωση π.χ. μαθησιακά προβλήματα, αντικοινωνική συμπεριφορά κ.ά. Είναι αναγκαία η διατήρηση

ενός κοινού αρχείου όπου θα συγκεντρώνονται όλα τα περιστατικά βίας στην οικογένεια ώστε να υπάρχει πιο ξεκάθαρη εικόνα παγκύπρια.

Δυστυχώς, η **εμπλοκή των επαγγελματιών στο χειρισμό περιστατικών βίας στην οικογένεια δεν γίνεται πάντοτε γιατί το επέλεξαν και η αναφορά σε αυτούς δεν γίνεται πάντοτε ως αρμόδιου λειτουργού** (Πίνακες 11 και 13). Όπως καθορίζουν οι αρχές των Διατμηματικών Διαδικασιών (Συμβουλευτική Επιτροπή, 2002), «οι επαγγελματίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από ευαισθησία, εχεμύθεια, αντικειμενικότητα και προθυμία να βοηθήσουν και να κατανοήσουν τα θύματα». Παράλληλα, είναι σημαντικό να γνωρίζουν όλοι, κυρίως τα θύματα αλλά και οι επαγγελματίες, που πρέπει να αποταθούν για θέματα βίας. Με αυτό τον τρόπο αποφεύγεται κάπως η άσκηση θεσμικής βίας όπου το θύμα γυροφέρνει από υπηρεσία σε υπηρεσία και επαναλαμβάνει το πρόβλημα του χωρίς να παίρνει ουσιαστική βοήθεια (Αγάθωνος 1998).

Η παρούσα έρευνα δείχνει ότι το **μεγαλύτερο ποσοστό των περιστατικών βίας** που χειρίζονται οι επαγγελματίες αφορά τη σωματική βία (61,7%), ψυχολογική (34,0%) και σεξουαλική (4,3%), (Πίνακες 15 και 16). Είναι γνωστό ότι η ψυχολογική βία δεν είναι τόσο εμφανής όπως η σωματική (σχεδόν πάντα όμως τη συνοδεύει) και η δυσκολότερη μορφή βίας για να εντοπισθεί είναι η σεξουαλική (βλέπε Επισκόπηση Βιβλιογραφίας Τόμος Α, Αποστολίδου, Μ κ.ά., 2004). Το ποσοστό σεξουαλικής παραβίασης που αναφέρουν οι λειτουργοί είναι χαμηλότερο από τα ποσοστά που αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία, γι' αυτό και θα πρέπει να αναρωτηθούμε εάν αυτό αποδίδεται στην ελλιπή κατάρτιση των επαγγελματιών για εντοπισμό της σεξουαλικής κακοποίησης, στη μη προσβασιμότητα για το παιδί στις υπάρχουσες υπηρεσίες, με αποτέλεσμα την αποτυχία για την προστασία του ή στην μικρότερη συχνότητα παραβιάσεων στην Κύπρο (Θυματοποίηση Ανηλίκων, Finkelhor, D. 1999). Σημειώνεται ότι ο χώρος του σχολείου είναι ο πλέον κατάλληλος για τον εντοπισμό όλων των μορφών βίας και μπορεί να λειτουργήσει ως χώρος έγκαιρου εντοπισμού και πρόληψης. Όπως φαίνεται και στη συνέχεια **από μόνα τους ανήλικα παιδιά τυγχάνει να αποτείνονται για βοήθεια** (60,5% των περιπτώσεων όπως φαίνεται στον Πίνακα 17). Από περαιτέρω ανάλυση των στοιχείων της έρευνας φαίνεται ότι μεγάλο ποσοστό περιπτώσεων **«παιδιών που αποτείνονται μόνα τους»** απευθύνονται σε Συμβούλους Καθηγητές ή Καθηγητές. Τα παιδιά που αποτείνονται στους λειτουργούς του ΥΠΠ δεν αναφέρουν μόνο τη βία προς αυτά αλλά και προς διάφορα μέλη της οικογένειάς τους (Πίνακας 18). Λαμβάνοντας υπόψη το σύνδρομο του αμέτοχου θεατή, το οποίο περιλαμβάνει και η νομοθεσία μας, τα παιδιά αυτά κακοποιούνται και στις δύο περιπτώσεις και οι επιπτώσεις της έμμεσης ή άμεσης κακοποίησης τους προκαλούν ψυχοκοινωνικά και συμπεριφοριστικά προβλήματα (βλέπε Τόμος Α, Επισκόπηση Βιβλιογραφίας Αποστολίδου κ.ά., 2004). Οι καθηγητές ή και οι ΣΚ όμως δεν είναι τα πλέον κατάλληλα πρόσωπα χειρισμού τέτοιων περιστατικών, λόγω έλλειψης δεξιοτήτων (κατάρτιση για θέματα βίας) και γνώσεων σε σχέση με το θεσμικό πλαίσιο.

Σημειώνεται ότι η πλειονότητα των **περιστατικών με τα οποία ασχολούνται οι λειτουργοί** **αφορούν επαναλαμβανόμενη βία** (Πίνακας 19) και παρ' όλων ότων οι ίδιοι πιστεύουν ότι η **παρέμβασή τους έχει βοηθήσει στην προστασία του θύματος ή στο να μην επαναληφθεί η βία** (Πίνακας 20), το γεγονός είναι ανησυχητικό γιατί πιθανό κάποια παιδιά για συνεχόμενα χρονικά διαστήματα να κακοποιούνται χωρίς να υπάρχει κανείς να

τα προστατεύει. Η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να προληφθεί εάν υπήρχε η κατάλληλη ενημέρωση, προγράμματα πρόληψης και αποτελεσματικές υπηρεσίες προσιτές προς το παιδί.

Οι Πίνακες 21 και 22, είναι ενδεικτικοί των απόψεων των επαγγελματιών για **τον τρόπο λειτουργίας των υπηρεσιών**. Οι προτάσεις των επαγγελματιών είναι πολλές και **πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπ' όψη από τους αρμόδιους**. Προτείνουν περισσότερη επιμόρφωση και ενημέρωση, περισσότερο χρόνο για το χειρισμό των περιστατικών, ξεχωριστό χώρο, συντονισμό με τις υπόλοιπες υπηρεσίες, διορισμό ψυχολόγων (ή ειδικών) στα σχολεία και λιγότερη γραφειοκρατία. Παράλληλα, τονίζεται ότι υπάρχουν ελλείψεις σωστής δομής, εφαρμογής των διατμηματικών διαδικασιών, υποχρεωτικής αναφοράς, επαγγελματικής εποπτείας και ελλείψεις προσωπικού. Στην περίπτωση του ΥΠΠ υπάρχουν στοιχεία ότι δεν εφαρμόζονται οι Διαδικασίες που προβλέπουν στη δημιουργία «Ομάδων Πρόληψης και Αντιμετώπισης της Βίας στην Οικογένεια και στο Σχολείο» (Συμβουλευτική Επιτροπή, 2002).

Επίσης, από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται ότι οι λειτουργοί που χειρίζονται θέματα βίας έχουν μεγάλο φόρτο εργασίας. Ο φόρτος εργασίας αφορά όλους τους λειτουργούς διότι, όπως αναφέρθηκε, τα καθήκοντα τους είναι πολλαπλά και δεν υπάρχει πάντοτε χρόνος ώστε τα παιδιά να τους εμπιστευθούν και να μιλήσουν για τα προβλήματα τους. Αναφέρεται ακόμη ότι χρειάζεται η δημιουργία ανεξάρτητης υπηρεσίας και ότι δεν εφαρμόζονται οι διατμηματικές διαδικασίες ή δεν έχουν γνωστοποιηθεί σε όλους τους επαγγελματίες που ασχολούνται με το παιδί. Επακόλουθο των πιο πάνω είναι και η **ελλιπής ανταπόκριση των υπηρεσιών στη παραπομπή των περιστατικών** (Πίνακας 23).

Οι επαγγελματίες προτείνουν **περισσότερο συντονισμό των υπηρεσιών** και αποδοτικότερης επικοινωνίας, μέσω ενός κεντρικού φορέα, με κατάλληλη δομή (αναθεώρηση της υφιστάμενης δομής). Επίσης, προτείνουν καλύτερη στελέχωση των υπηρεσιών και εξειδίκευση του προσωπικού.

Όσον αφορά **τα κύρια αίτια της άσκησης βίας ενάντια στα παιδιά στην Κυπριακή οικογένεια** (Πίνακας 25), οι επαγγελματίες μας δίνουν μια λυπηρή εικόνα όπου η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των μελών μιας οικογένειας μαζί με την έλλειψη γνώσεων για το γονικό ρόλο, την λανθασμένη νοοτροπία για τους τρόπους διαπαιδαγώγησης, τα λανθασμένα στερεότυπα και τα πρότυπα κουλτούρας φαίνονται να είναι οι κυριότεροι παράγοντες άσκησης βίας.

Οι τρόποι που προτείνονται για **τον περιορισμό της βίας** (Πίνακας 26) μπορούν να χαρακτηριστούν ως μέτρα πρωτογενούς πρόληψης, όπου πρωταρχικό ρόλο παίζει η ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση γονιών και παιδιών όπως και η στήριξη της οικογένειας.

Τα πιο πάνω μας δείχνουν ότι είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει το κοινό ότι η βία ως τρόπος διαπαιδαγώγησης δεν φέρνει αποτέλεσμα και ότι αντίθετα έχει απρόβλεπτες αρνητικές συνέπειες. Παράλληλα, η οικογένεια πρέπει να έχει την κατάλληλη στήριξη από την πολιτεία για **απόληψη σοβαρών προβλημάτων επιβίωσης** και, τέλος, θα πρέπει να γνωρίζει και την ύπαρξη της νομοθεσίας.

Όπως φαίνεται και στη συνέχεια τα **μέτρα χειρισμού και πρόληψης για να περιοριστεί το φαινόμενο** (Πίνακες 28 και 29) **είναι μέρος των διατμηματικών διαδικασιών** οι οποίες δεν εφαρμόζονται. Δηλαδή η πολυθεματική αντιμετώπιση των περιστατικών, η επιμόρφωση των επαγγελματιών, ο επιστημονικός χειρισμός, η άμεση αντιμετώπιση κ.ά. Επίσης προτείνονται και άλλα μέτρα χειρισμού και πρόληψης όπως: δομικές αλλαγές, προγράμματα επιμόρφωσης και ενημέρωσης.

Η «συνύπαρξη» των κατάλληλα καταρτισμένων επαγγελματιών (στον ίδιο χώρο) βοηθά στον καλύτερο συντονισμό και στον αποτελεσματικότερο χειρισμό των περιστατικών, στην αποφυγή της χρονοβόρας γραφειοκρατίας και της ταλαιπωρίας του θύματος. Πιστεύεται, επίσης, ότι θα βοηθήσει στην επιστημονική ανάπτυξη και στη διεξαγωγή μελετών και ερευνών, κάτι που μέχρι σήμερα δεν επιτεύχθηκε. (Πίνακας 30). Εδώ αξίζει να παρατηρήσουμε, επίσης, ότι η αυτή τη στιγμή η κάθε υπηρεσία έχει τα δικά της στατιστικά στοιχεία χωρίς να υπάρχει ένα **κοινό μητρώο** (αρχείο) για περιστατικά βίας ώστε να φαίνεται καθαρά και το μέγεθος του προβλήματος. Η δημιουργία μιας ανεξάρτητης υπηρεσίας που να χειρίζεται αποκλειστικά τα θέματα βίας θα ήταν χρήσιμη και για τη συγκέντρωση όλων των στοιχείων αναφοράς.

Όσον αφορά την άποψη των επαγγελματιών για την υφιστάμενη **νομοθεσία και την αποτελεσματικότητά της** η πλειονότητα αναφέρει ότι δεν εφαρμόζεται (Πίνακας 31) και προτείνουν βελτίωση καθώς και ενημέρωση (για την νομοθεσία).

Όσον αφορά τις **ποινές για θέματα που αφορούν στη βία στην οικογένεια** υπάρχουν πολλές και ποικίλες απόψεις. Ορισμένοι λειτουργοί δεν πιστεύουν στην ποινικοποίηση και θεωρούν ότι πρέπει να επιβάλλονται ποινές ανάλογα με την περίπτωση. Άλλοι προτείνουν την κοινωνική αντιμετώπιση των περιστατικών, με τη δημιουργία κέντρων θεραπείας των θυτών και προληπτικά προγράμματα. Πολλοί επαγγελματίες πιστεύουν ότι **πρέπει να ποινικοποιούνται μόνο τα σοβαρά περιστατικά και όχι όλα τα περιστατικά βίας στην οικογένεια**. (Πίνακας 32).

Μόνο το **60% των επαγγελματιών γνωρίζει την ύπαρξη της ΣΕ** και σε μικρότερο βαθμό τη δραστηριότητά της. Για την καλύτερη διεκπεραίωση των δραστηριοτήτων της, όσοι γνωρίζουν την ύπαρξή της προτείνουν **εντονότερη παρουσία** όπως και **προώθηση επιμόρφωσης και ερευνητικής εργασίας**. Η άγνοια πολλών επαγγελματιών όσον αφορά στην ύπαρξη και των δραστηριοτήτων της ΣΕ είναι κάτι που πρέπει να προβληματίσει τη ΣΕ και τις αρμόδιες Υπηρεσίες. Πιστεύεται ότι η ενίσχυση της ΣΕ και η στενότερη επαφή της με τις υπηρεσίες θα βοηθήσει στην καλύτερη ενημέρωση του κοινού και των επαγγελματιών για το έργο της και για τη κατάσταση της βίας στην οικογένεια σήμερα. **Χρειάζεται προβληματισμός για τρόπους ανάδειξης της ΣΕ ως φορέα για τη χάραξη πολιτικής σε σχέση με τη βία**. Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει άλλο σώμα που να έχει προωθήσει έρευνες, δημιουργία ενημερωτικού υλικού και βιβλιοθήκης και να έχει συμβάλει στην εκπαίδευση επαγγελματιών και στην μελέτη /προώθηση διαδικασιών. Παρόλο το έργο της και τις εισηγήσεις της, οι κρατικές υπηρεσίες συνεχίζουν να την αγνοούν. Συγκεκριμένα στις εκθέσεις δραστηριοτήτων του 1999 και 2000/2002 γίνεται εκτενής αναφορά στους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας στην οικογένεια. (ΣΕΠΚΒΟ 1999 και ΣΕΠΚΒΟ 2000-2002) Η αναβάθμιση της ΣΕ από συμβουλευτικό

όργανο του κράτους σε φορέα καθορισμού πολιτικής θα βοηθούσε στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου, στο συντονισμό των υπηρεσιών, στην προώθηση της συντονισμένης επιμόρφωσης των επαγγελματιών, στην ενημέρωση του κοινού, στην διεκπεραίωση ερευνών κ.ά.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Η έρευνα έχει φέρει στην επιφάνεια προβλήματα που συνδέονται με τους μηχανισμούς πρόληψης και αντιμετώπισης του προβλήματος της βίας εναντίον των παιδιών στην οικογένεια και την αδυναμία του κράτους να παρέχει την κατάλληλη προστασία στα ανήλικα παιδιά. Το κράτος παρέλειψε να δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές για εφαρμογή της νομοθεσίας, για επαρκή χειρισμό των περιστατικών και κυρίως για πρόληψη του φαινομένου της βίας στην οικογένεια, με όλα τα αρνητικά συνεπακόλουθα του. (Παγιάτσου, Μ. 2003)

Τόσο οι επίσημες στατιστικές για την έκταση και τις μορφές βίας όσο και τα ευρήματα της έρευνας που παρουσιάζονται στον τόμο Α, δίδουν μια περιορισμένη εικόνα της βίας γιατί όπως είναι γνωστό δεν αναφέρονται (καταγγέλλονται) όλα τα περιστατικά στις αρμόδιες υπηρεσίες και τα ίδια τα παιδιά έχουν αφομοιώσει μορφές βίας και τις αποδέχονται ως μέρος του τρόπου διαπαιδαγώγησης από τους γονείς τους, έτσι τα ίδια δεν θεωρούν ότι κακοποιούνται (Τόμος Α, Αποστολίδου κ.ά. 2004). Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι πολλά περιστατικά βίας να παραμένουν οικογενειακό μυστικό με σοβαρότατες επιπτώσεις στη ψυχική και σωματική υγεία των παιδιών και με άλλα ψυχοκοινωνικά επακόλουθα. (Βερεσιές, Κ. & Παυλάκης, Α. (1999) και (Αγάθωνος 1998).

Για αυτό το λόγο η **υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ανήλικων παιδιών** που καταπατούνται μέσα στα πλαίσια της ίδιας τους της οικογένειας είναι ευθύνη της πολιτείας και συγκεκριμένα των εμπλεκόμενων υπηρεσιών όπως οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας και τα Σχολεία-Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού και των επαγγελματιών πρώτης γραμμής, αυτών δηλαδή που έρχονται σε καθημερινή επαφή με το παιδί στο σχολείο και αυτούς που έρχονται σε επαφή με την οικογένεια.

Η συνέχιση της υφιστάμενης κατάστασης όχι μόνο παραβαίνει το θεσμικό πλαίσιο της Κύπρου με αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις (μη εφαρμογή της νομοθεσίας και θεσμοθετημένων διαδικασιών), αλλά παραβαίνει και τις συμβατικές υποχρεώσεις της Κύπρου, η οποία ενώ έχει κυρώσει σε νόμο τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού (Ν. 243 το 1990), δεν έχει προβεί στις απαραίτητες ρυθμίσεις για προστασία του παιδιού. Για αυτό, και η πρώτη γενική εισήγηση είναι η κατά λέξη εφαρμογή της Σύμβασης άρθρο 19, ώστε να ληφθούν **«τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σωματικής ή πνευματικής βίας, τραυματισμού ή κακομεταχείρισης, παραμέλησης ή πλημμελούς μεταχείρισης, βίαιης μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής κακομεταχείρισης, όσο βρίσκεται υπό τη φύλαξη των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων κηδεμόνων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί»**. (ΠΣΕΠΕΠ 2000)

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ :

1. Να κοινοποιηθούν ξανά οι Διαδικασίες σε όλες τις υπηρεσίες και να δοθούν χρονοδιαγράμματα για την ενημέρωση όλου του προσωπικού (ακόμη και βοηθητικού προσωπικού στα σχολεία)
2. Σε κάθε υπηρεσία να οριστούν άτομα με συναφή πτυχία και κατάρτιση (εντοπισμός - παραπομπή - χειρισμός) που θα είναι υπεύθυνα χειρισμού των περιστατικών βίας, όπως προβλέπεται στο Εγχειρίδιο Διατμηματικών Διαδικασιών.
3. Η κατάρτιση των εμπλεκόμενων λειτουργών να γίνει σε οργανωμένη βάση σε συνεργασία με την Συμβουλευτική Επιτροπή έτσι ώστε όλοι θα αναπτύξουν κοινή αντίληψη της βίας, θα αναπτύξουν δεξιότητες εντοπισμού περιστατικών (όλων των μορφών βίας) και αυτοί που είναι υπεύθυνοι (πχ ΟΣ) να αναπτύξουν δεξιότητες χειρισμού περιστατικών.
4. Οι επόπτες/ προϊστάμενοι των λειτουργών πρώτης γραμμής πρέπει να εμπλακούν στην επιμόρφωση η οποία θα πρέπει να γίνεται ενδοτμηματικά και διατμηματικά σε όλα τα επίπεδα και σε τακτά χρονικά διαστήματα.
5. Η περίοδος χειρισμού περιστατικών να καθορίζεται βάσει και των ατομικών αναγκών των εμπλεκόμενων, μετά από κόπωση τα άτομα να δικαιούνται αλλαγή καθηκόντων και να λαμβάνουν την αναγκαία εποπτεία από ειδικούς (ενδοϋπηρεσιακά ή με αγορά υπηρεσιών).
6. Σε κάθε υπηρεσία, ιδιαίτερα στο ΥΠΠ, να κοινοποιηθούν στους μαθητές και γονείς τα ονόματα των **αρμόδιων** ατόμων υπεύθυνων * για θέματα βίας και να γίνει γνωστό ότι η νομοθεσία / διαδικασίες επιβάλλουν την **υποχρεωτική αναφορά περιστατικών βίας**. (*Σύσταση των ομάδων Πρόληψης Αντιμετώπισης της βίας στην οικογένεια στο σχολείο).
7. Να καθοριστεί μέγιστος αριθμός χειρισμού περιστατικών βίας με τα οποία να ασχολείται ο κάθε λειτουργός, πέραν των οποίων θα πρέπει να αναλαμβάνει άλλος καταρτισμένος λειτουργός.
8. Άτομα τα οποία δεν επιθυμούν να ασχοληθούν με το θέμα της βίας πρέπει να τυγχάνουν κατανόησης από την υπηρεσία και να ορίζονται άτομα που επιλέγουν τον τομέα αυτό.
9. Ο χώρος του σχολείου πρέπει να γίνει πιο προσιτός προς το παιδί έτσι ώστε να μπορούν να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης ώστε να δίδεται η ευκαιρία στα παιδιά να εκμυστηρεύονται τα προβλήματα τους.
10. Η άμεση εφαρμογή των διαδικασιών θα πρέπει να γίνει με τη συντονισμένη προσπάθεια όλων των υπηρεσιών και την πίεση για διορισμό εξειδικευμένων επαγγελματιών εκεί όπου χρειάζεται.
11. Προώθηση της λειτουργία των πολυθεματικών ομάδων σε κάθε επαρχία βάσει της νομοθεσίας 119(1)2000, άρθρο 8(1) και της απόφασης του Υπουργικού Συμβουλίου, ημερομηνίας 20.09.2002 με αριθμό 5393.
12. Συλλογή των στατιστικών στοιχείων από κεντρικό φορέα και προώθηση του κοινού εντύπου καταγραφής των περιστατικών από όλες τις υπηρεσίες (μηχανογράφηση των περιστατικών μέσω κοινού προγράμματος).
13. Δημιουργία κέντρων για πρόληψη και αντιμετώπιση των περιστατικών βίας στην οικογένεια ανά επαρχία. Τα κέντρα θα πρέπει να είναι στελεχωμένα με

εξειδικευμένο προσωπικό και να παρέχονται οι υπηρεσίες στήριξης, αντιμετώπισης και θεραπείας.

14. Δημιουργία καταφυγίων για τα θύματα βίας σε όλες τις επαρχίες.
15. Προώθηση προγραμμάτων πρόληψης στα σχολεία, στους συνδέσμους γονέων, στις σχολές γονέων, στην κοινότητα, στα ΜΜΕ. Τα προγράμματα θα πρέπει να περιλαμβάνουν ενημέρωση/ ευαισθητοποίηση του κοινού για τις επιπτώσεις της βίας στα παιδιά, για την ύπαρξη νομοθεσίας, για τη σύμβαση των δικαιωμάτων του παιδιού, για άσκηση του γονικού ρόλου, για απάλειψη όλων των διακρίσεων, για αλληλοσεβασμό, κατανόηση κ.ά.
16. Προώθηση ειδικών προγραμμάτων πρόληψης της σεξουαλικής παραβίασης ανηλίκων στα σχολεία, ειδικά από τη νηπιακή ηλικία μέχρι την εφηβεία (ήδη υπάρχουν σε χώρες του εξωτερικού).
17. Αναβάθμιση του ρόλου της Συμβουλευτικής Επιτροπής από συμβουλευτικό σε ρόλο καθορισμού πολιτικής με εξουσίες προώθησης/ εφαρμογής προγραμμάτων. Η ΣΕ θα πρέπει να αναλάβει συντονιστικό ρόλο, να αναβαθμιστεί σε φορέα και θα πρέπει να στελεχωθεί με το απαραίτητο προσωπικό.
18. Απαραίτητα θα πρέπει να γίνει διερεύνηση των επιπτώσεων ποινικοποίησης των περιστατικών, πόσο ανασταλτικά λειτουργεί η καταγγελία περιστατικού και η εμπλοκή της αστυνομίας σε μια οικογένεια και ποιές εναλλακτικές λύσεις προτείνονται. Μέχρι σήμερα δεν έγιναν προγράμματα η για θύτες (όπως προνοεί ο νόμος 119(I)2000) ούτε εφαρμόζεται η ο Περί Κηδεμονίας και Αδικοπραγούντων Νόμος.(Ν. 46 (I) 96).
19. Προώθηση ερευνών σχετικά με όλες τις μορφές βίας και τις επιπτώσεις τους.
20. Προώθηση ερευνών για την αποτελεσματικότητα των διαφόρων υπηρεσιών, π.χ. Υπηρεσιών Υγείας και Ψυχικής Υγείας, Αστυνομίας, Νομικής Υπηρεσίας και εξακρίβωση των γνώσεων των εμπλεκόμενων λειτουργών.
21. Έκδοση και διάδοση έντυπου υλικού στα σχολεία και σε όλες τις υπηρεσίες, ενημερωτικό για τις μορφές βίας, τις επιπτώσεις της και τις πρόνοιες της νομοθεσίας με έμφαση στο γεγονός ότι απαγορεύεται η βία και η σωματική τιμωρία.
22. Άμεση δημιουργία ανεξάρτητης υπηρεσίας «Επιτρόπου για το Παιδί» με εξουσίες εκπροσώπησης του παιδιού και εξουσίες διερεύνησης παραπόνων.

Η Συνοπτική περίληψη ετοιμάστηκε από την Επιστημονικό Υπεύθυνο της ερευνητικής ομάδας, Δρα Μάρθα Αποστολίδου, Επίκουρη Καθηγήτρια στο Frederick Institute of Technology.

Ερευνητική Ομάδα:

Αποστολίδου Μάρθα, Παπαδόπουλος Ι. Κωνσταντίνος, Παγιάτσου Μαρίνα, Ιερίδου Ανθή, Αβρααμίδου Μαρία, Ορφανού, Κωνσταντία , Αποστολίδου Ζωή Χριστίνα.